

ÇEVİRİ
Translation

ASKERLER VE SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİ
Soldiers And Civil- Military Relations

Prof. Dr. Ali Şafak*

Percy ALLUM (1995); State and Society in Western Europe adlı Kitabının "Soldiers and Civil - Military Relation" başlıklı bölümü (s. 497- 528), Cambridge.

Devletler ve Askerî Teşkilât

Askerî teşkilat olmadan bir Devletin mevcudiyetinden söz edilemez. Batılı siyaset bilimcileri çoktandır bunu kabul ederler. Fakat onlar askerî teşkilat ile Devlet yapısı arasındaki ilişkilerin, daha çok karmaşık ve daha çok nazik konular olduğuna değinirler. 'Devlet - asker ilişkileri' konusu geçmişte çok az

* Çeviren, HAK-İŞ Konfederasyonu Malî Müşaviri.

Çevirenin Notu; 1. Bu makale, ISTAC, Kuala Lumpur, Malezya'da öğretim üyesi iken dikkatimi çekmiş ve 1997 yılında Türkçeye çevirmiştim. Çeviri müsveddelerim, evrâk-ı metrûkem arasında çıkınca çeviriyi bir okudum, bir daha okudum ve gâlibâ buradaki açıklamalar bizde de yaşanmış olabilir, yakın siyasî tarihimize uyarlanabilir mülâhazasıyla yeniden okuyup gözden geçirdim. 2. Makalede Avrupalı, Amerikalı bir kısım tanınmış düşünür ve asker kişi ve kitap adları geçmektedir. Bunlar hakkında dipnot halinde okuyucuya kısa bilgiler eklenmiş, eserlerin yazarları ya da adı geçenlerin eserleri tesbit edilmiştir. 3. Makalede örnek olarak verilen bazı askerî ihtilaller ve yerleri konusunda yine yazıda dip notta kısa açıklama yapılmıştır. Pek tabii nâdiren bulunamayanlar da oldu. 4. Başlığın kapsamına girebilen konularda bizde de yazılmış Türkçe yazılmış makale ve kitaplar var ise de onlara değinilmemiştir. Zira belki onlar yüzünden yazı özelliğini yitirebilirdi.

siyasetçi ve düşünürleri ilgilendirmiştir. Mesela onlardan birisi de Machiavelli'dir.¹ Ona göre İtalya, kendi zamanında paralı askerlerin mezarı olmuştur. İşte buradan hareketle Machiavelli, zamanının yöneticilerine; 'yöneticilerin askerleri sıkı kontrol etmelerini' tavsiyede bulunur.

Filozof Engels'e² göre, bir askerî terim ve unvan olan 'General' kavramı, içerik itibarıyla değişmeli yalnızca Devletin yapısı ve çarkını da bilen biri anlamında algılanmalıdır. Weber³ ise, 'Askerî teşkilât modern bürokrasinin ilk öncüsüdür,' der. Bununla birlikte Avrupalı Devletlerin dış politikaları, askerî güçler tarafından da desteklendiğinde daha da bir önem kazanmıştır. Bu görüşleri 1900 yılında verdiği derste Nitze⁴ şöyle özetliyordu:

'Yakın bir gelecekte bir kısım şeyler, kurumlar geçmişte olduğu gibi tarihe mal olacaktır. 'Devlet' kavramı; yapısı ve teşkilatı yalnızca sosyal, ekonomik birlik, askerî kuvvetlerle desteklenen savaşan bir topluluk şeklindeki tanımı da bir gün tarihe karışacaktır. Bu durumda askeriye, bir kurum olarak, özellik taşıyan yanı, kanunî (meşru) gücü kullanma tekeline sahip bir teşkilat haline gelecektir.' Onun bu ifadesinden askerler siyasette yer alabilirler mi? Alabilirlerse ne ölçüde payları olacaktır? Ne düzeyde yürüteceklerdir? Kısacası hiçbir asker siyasi hayata etkide bulunmaktan ilgisini kesmez. Ancak nâdiren yapılan askeri ihtilal ve hükümet devirme hariç. İşte o zaman (ihtilallerde) tüm siyaset askerin elindedir. (Allum, 1995. 498).

Bu bakımdandır ki, Batı Avrupa Devletlerinde askeriye, siyasi ve siyasetteki rolünü incelemek oldukça önemlidir. Bu konu dört ayrı başlıkta ele alınacaktır.

1. Askerî Teşkilat; Avrupa Birliği için yeni teşkilât önerisi),
2. Komutanlar - Âmirân (subay) sınıfının sosyal yapısı,
3. Sivil-Asker ilişkileri,
4. 'Askeriye ve sanayi kurumları' kavramı (Allum, 1995, 498).

Sivil-Asker İlişkileri

Sivil-asker ilişkilerinin en önemli konusu; silahlı kuvvetlerin ülke siyasetine karışması, etrafında yoğunlaşır. Bir devlet kurumu olarak askerî teşkilâtın var olageldiği günlerden beri, hükümetler üzerinde askerî tesirin muayyen

¹ Niccolo' Machiavelli (1469-1527) İtalyan düşünür ve siyaset adamı.

² Friedrich Engels (1820-1895); Karl Marx on Society and Social Change: With Selections, adlı eserinde değinir.

³ Weber (tam adı Karl Emil Maximilian Weber 1864-1920).

⁴ Nitze (tam adı Friedrich Wilhelm Nietzsche)'dir (1844-1900). Alman felsefecisidir.

ölçü ve düzeyde bulunması kaçınılmazdır. Burada bu tesirinin seviye ve derecesini araştırmak herkesin ilgisini çeken bir husustur. Fakat Finer'in dediği gibi (Finer, 1975) sivillerin askeriye denetim altında tutma durumları ve istekleri gayet tabiidir. Gerçekte askeriye doğrudan devreye girme konusunda diğer siyasi kurumlara göre oldukça önemli bir üstünlüğe sahiptir. Çünkü sadece 'silahlı güç', ismi bile açıkça bunu ifade eder. O, askerin sivil siyasetle ilgilenmesini derece derece olmak üzere dört aşamada ele alır. Sivil-asker ilişkisi değişik hareket biçimleri şeklinde karşımıza çıkar.

İlk seviye ve aşama; Anayasa hükümlerinde yer alan, sivillerin askeriye üstünlüğü, askerin sivil hükumete bağıllığından başlar. Bir diğer ifadeyle sivil - asker ilişkisinin başlangıcı burasıdır.

İkinci seviye, aktif askerî hareket; askeriye'nin sivil icraata engel çıkarılması, sivil idareye karşı bir kısım şantajlarda bulunması şeklindedir.

Üçüncü merhale; dolaylı yolla askerî kontrol: Sivil hükümetin icraatını askeriye'nin dikte ettirmesi, arka planda müdahalede bulunması, şeklindedir.

Dördüncü aşama ise, Askerî üstünlük kurma; askerî ihtilalle sivil hükümeti görevden iskat etmesidir. (Allum, 1995, 505-506)

Bu aşamaların her birisinin ne ifade ettiğini burada açıklamaya girmeye gerek yoktur.

Doğal olarak kabul gören hangisidir?

Batı Avrupa Devletleri, Finer'in ileri sürdüğü birinci merhaleyi ve sivil-asker ilişkisinin gayet doğal kabul ederler. Nitekim bazı düşünürlere göre, Avrupa Medeniyetinin temelinde de bu vardır (Allum, 1995, 506). Sivil-asker ilişkilerinin ilk çerçevesi Huntingdon tarafından da özetle ifade edilmiştir. (Huntingdon, 1957). Araştırmanın merkezi Profesyonel Askerlik sorunudur. Huntingdon, araştırmasında muvazzaf subaylığı; tamamen gelişmiş ve uzmanlaşmış bir askerî kariyer kabul eder. Ona göre, askerler çok özel bir sınıf olmaksansa şu üç branşta profesyonelleşmeliler; 1. Uzmanlık, 2. Emir-komutada müşterek hareket duygusu (itaat), 3. Sosyal sorumluluk.

Bununla beraber askeriye, herhangi bir siyâsî, ahlâkî veya başka askerî olmayan faktörlere ve mülahazalara kapılmaksızın (önyargılı olmaksızın) siyâsî ilişki ve faaliyetlerde bulunabilirler. Bu suretle onların profesyonelliği, şiddet ve anarşi zamanında kullanılmak, istifade etmek üzere teknik bilgilerinin, kendi aralarında ortak hareket yeteneğinin, sosyal mesuliyetinin gelişmesine, billurlaşmasına neden olur. Bir bakıma zor ve şiddetle mücadelede

sevk ve idareyi geniş siyasî toplumun onaylayacağı (destek çıkacağı) gayeler uğruna icrâ eder. Millet - Devlet için sevk ve idarede bulunur ve ortaya çıkacak olan şiddet ve terörle mücadele eder.

Buradan hareketle Huntingdon'a göre profesyonel askerler (subaylar), Devletin siyasî otoritelerine bağlı ve sadıktırlar. Devlet güvenliğini sağlamak için teknik tecrübelerini ve profesyonel bilgilerini kullanmaktan ve öne çıkarmaktan haz alırlar. Siyasetçe ve maneviyâtça (moral yönünden) onlar tarafsızdırlar (Allum, 1995, 506).

Asker ve Profesyonelleşme

Profesyonellik bir hizmet ahlâkı olarak askeri, politikalar dışı tutan belirleyici bir faktördür. Sebebi ise, çerçevesini Huntingdon'un çizdiği bu alanda, askerî uzmanlarla siyasetçiler arasındaki ilişkilere öncelik verilmesi, politik alanlarda iki meslek grubu arasının belli ölçüde açık, mesafeli tutulmasıdır. Bu mesafeli yaklaşım, iki farklı çıkar grubu arasındaki tansiyonun kaynağını oluşturur. Ne var ki, bu iki grup arasında belirli mesafenin olması aynı zamanda sivil-asker ilişkilerinin anahtarı ve de temelini oluşturur. Çünkü askerler kendi alanlarında teknik yönden yetenekli ve vazife bilincinde olduklarını bildikleri sürece, kendi alanlarının dışındaki işlerde yetenekli olmadıklarını da anlayacaklardır. Bunun tabii bir sonucu olarak, siyasî işler askerî işlerin dışında tutulduğundan itibaren askerler, kendi alanlarının dışında, özellikle de sivil siyasette zayıf ve başarısızdırlar.

Huntingdon'un gözlemlerine göre, bu yüzdendir ki, askerler, politikayı, politikacılara bırakır. Gerçekten askerî hizmet ahlâkı (talimleri), hep hizmetinde olduğu devletin politikaları yanında yer almaya yönlendirir. Devlete zarar verici hareketlerle uğraşmaya ortaklaşa bir harekette bulunmaya girişmez. Devletin izlediği siyasetin karşısına dikilmez ve karşı hareketlere girişmezler. Politikacılarla bir bütünlük içerisinde hareket ettiklerini bilir ve onlara bağlılık gösterirler. Bu bakımdandır ki, askeri görevler ve sorumluluklar, askeri ihtiyaçları, silah ve teçhizatı, personel ihtiyaçlarını temin ve temsil ile sınırlıdır. Siyasetle ilişkileri de anılan konularda, nihâî kararlar alımı sırasında danışmanlık ve tavsiyelerde bulunmakla sınırlıdır (Allum, 1995, 507).

Finer'a göre Huntingdon'un mantikî yorumunun anılan ve varılan sonucu isabetli fakat çatısı yanlıştır. Çünkü Huntingdon, askerî profesyonelliği sınırlı bir alanda tanımlar. Ve oradan hareketle 'profesyonelliği'; muayyen hizmetlerin ifası, disiplin ve ahlâkıdır, sonucuna varır. Şayet asker servis ve hizmet

aşk ve ahlâkını takip etmezse –mamafih zaman zaman takip etmediklerini de belirtirler- o tür askerler profesyonel asker olarak nitelendirilemez. Finer bu tenkidinde daha da ileri gider ve şu mantığı yürütür: Huntingdon tarafından tanımlanan askerî profesyonelliğin unsurları, askerleri siyasî açıdan devreye girmelerinde, onları alıkoymak ve uzak tutmaktan yoksundur. Gerçekte profesyonellik için sıralanan unsurlar askerleri o istikâmete yönlendirmektedir. Binaenaleyh, Devlete hizmet olarak ileri sürülen mesela bazı kritik (hassas) şartlarda müşterek harekette bulunma duyarlılığı, onların telakkilerine göre, Devletin âlî menfaatlarını veya milletin menfaatını (millî menfaati) koruma adına hükûmet politikasına muhalif davranmaya, onlara karşı çıkmaya yönlendirmektedir. Ve yine millî güvenlikten sorumlu tutulmaları (sorumlu bilinmeleri) onlara, Devletin temel askerî gereksinimleri konusunda hükûmetin aynı konudaki görüş ve uygulamaları hususunda, karşı harekete, sivillere karşı durmaya götürebilmektedir. Bunlar mücerred tesbitler değildir, birçok örnekleri vardır.

Mesela Rus Devlet Başkanı Nikita Khrushcev'in⁵, hatıralarında bir kısım örneklere rastlanır. O, ABD Başkanı Eisenhower'ı⁶ müzakereye çağırdığında Eisenhower şunları söylemiştir;

“... Bunu şöyle açıklayayım; Komutanlarım bana geldiler ve dediler ki; Sayın Başkan; ‘şu şu askerî projeler, programlar için şu kadar ödenğe ihtiyacımız vardır.’ Ben onlara şöyle cevap verirdim; ‘Maalesef biz o kadar ödenğe sahip değiliz, o kadar harcama yapamayız....’ Bu kez onlar (o askerler); ‘Güvenilir kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Sovyetlerde askerler, şu şu programlar ve projeler için hâlen şu kadar para ayırmıştır. Şayet biz talep ettiğimiz ödenği alamazsak onların gerisinde kalırız....’ Onların bu sözleri üzerine istedikleri ödenği veririm, nitekim verdim de. İşte bu ve benzeri durumlar, benim iradem dışında benden paranın çıkarıldığı (benden paranın sağıldığı) birer örneğidir.... Şimdi lütfen söyler misiniz sizde –Sovyetlerde- bu işler nasıl gidiyor?” (Allum, 1995, 507)

Kruşçev'in, Eisenhower'den dinlediği cevabın hemen hemen kendisinininkinin aynısıdır. Şöyle ki, Kruşçev, sözüne şöyle devam eder, ‘Bizim askerî cehahtan bazı kişiler gelir ve derler ki, ‘Kruşçev yoldaş şuna bak! Amerikalılar

⁵ Nikita Kruşçev (1894 – 1971), 1953 – 1964 yılları arasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Devlet Başkanı idi. Khrushchev's Remembers, Boston, Little Brown 1970, s. 519-520).

⁶ Dwight D. Eisenhower 1890 – 1969); 20 Ocak 1953 – 20 Ocak 1961 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri Başkanıydı.

şu şu sistemleri geliştiriyorlar. Biz de bu ve benzeri sistemleri geliştirebilmeliyiz. Ne var ki, bu proje şu kadara mal olur.’ Onlara; ‘Bu konuda istediğiniz miktar kadar ödenek yok. Hal-ı hazırda zaten ödenekler ayrılmıştır.’ derim. Bunun üzerine onlar ‘Şayet ihtiyacımız olan ödeneği alamazsak ve bir savaş vukubulursa sonunda düşmanlarımız –NATO- ittifakı bize galebe çalar....’ Bunun üzerine konuyu bir daha tartışırız. Nihayetinde istedikleri ödenekleri vermek suretiyle tartışmaya son veririm. ‘Evet benim düşüncem de öyle, tartışmaya hiç girmem.’ (Khrushchev; 1970, 519-520; Allum, 1995, 507)

Asker üzerinde siyasi kontrol tesisi nasıl olabilir?

Finer’a göre askeriye üzerinde yeterli siyasi kontrolü tesis etmenin yegâne yolu şudur: Askerler zâhiren ve ilke olarak sivillere göre üstünlük duygusu ve itibar sahipliğine inanırlar. Ama bu inanç ve duygu onların kendi alanlarında profesyonelleşmelerine engel değildir. Finer’ın tesbitine göre onların bu durumu, bir büyük problem yumağının bir parçasıdır. Yani Anayasa düzenlemelerinin askeri kesimce kabul görmesi oldukça önemli bir husustur. Çünkü biz siviller askerin bu desteğine muhtacız. Bir Anayasa çalışma hazırlıkları öncesinde şunu açıklıkla ortaya koyup vurgulamalıyız; anayasal düzenlemelerin kabul görmesi zorunlu olarak demokrasiye inanmayı gerektiren bir husus değildir. Kuşkusuz o inanç yapılacak değişikliklere yardım edicidir. Fakat tasavvur edildiği gibi demokrasi ve asker mantığı bu çalışmalara oldukça muhalif kalacak, onların muhalefetleri yaygın bir biçimde sürecektir (Allum, 1995, 508).

O halde sivillerin üstünlüğü ilkesine inanmanın kaynakları nelerdir? Mosca 7“Bir tek Avrupa” için bu soruyu sorar ve cevabını araştırır.

Bir kaynak, Clausewitz’in⁸ ifade ettiği gibi “Askerî işlerin ve icraatın siyasî yönünün açık bir şekilde tesbiti gerekir. Bu kaynağa göre, askeriye karşı siyasi nokta-i nazar ikinci planda bırakılmalı. Aksi durumda askeri siyasetin ikinci planda kalması onu bir bakıma gereksiz hale getirir. Zira askerin izlediği siyaset şudur; o hep savaş siyaseti yapar, savaş için vesileler arar. Siyaset düşünönlere, idarecilere karşı savaş siyasetinde rehber olmak gibi görevler üstlenirler, onların siyaseti savaş ortamında yalnızca bir araç olarak kalmalı,

⁷ Tam adı Gaetano Mosca (1858 – 1941) İtalyan düşünür. Elitizm (seçkinler üzerine çalışmaları vardır.

⁸ Tam adı; Carl von Clausewitz (1780 – 1831), Prusyalı general ve entelektüel bir simadır. Von Kriege On War = Savaş Üzerine, Penguin 1968.

bunun aksi onlarca da düşünülmemelidir. Şayet aksi sözkonusu olursa, az önce de değinildiği gibi o zaman başka bir ihtimal bulunmaz ve askeri noktaları nazarlar (görüşler) siyasi görüşlere göre ikinci planda kalır.” (Clausewitz, 1968, 607) Fakat kişilerin veya kurumların müşterek tavırlarını belirleyen görüşleri uzlaştırıcı, uygun bir mantık ortamı, mantikî düşünce maalesef çok nâdir ortaya çıkmaktadır (Allum, 1995, s. 508)

İkinci bir kaynak ve bir misal de Anayasal düzenlemeler olacaktır. Yapılacak anayasal düzenlemelerde halk hâkimiyetinin yegâne temsilcisinin siyasi iktidar olduğu açıkça ifade edilmeli ve bundan dolayı da hükümetin meşru otoritesi serbest seçimlerden kaynaklanır, olduğuna yer verilmeli ve bir adım daha ileri giderek silahlı kuvvetlerin siyasi iktidardan sonra yer aldığı Anayasada sarıh olarak belirtilmelidir. İşte bu durum Fransız, Alman ve İtalyan Anayasalarının içerdiği bir hükümdür. O Devletlerin herbirinin anayasası, askeri, askeriyeyi anayasal kontrolün altına alınmasının belirli biçimlerini tanımlar. Şöyle ki,

1. Silahlı Kuvvetler Başkomutanının Devlet Başkanı olduğu,
2. Silahlı Kuvvetleri belirli kurumun denetimi altına sokulması. İşte bu denetleyici kurum Fransada Yüksek Millî Savunma Şurasıdır. İtalyada Yüksek Savunma Konseyi (ki, bu Konseye üst düzey siyaset adamları ve askeri komutanlar üyedirler).
3. Savaş ilanına karar verme yetkisinin parlamentoya ait olduğu Anayasada belirtilmelidir. Almanya Anayasası md. 80/A'da böyle bir hüküm yer alır.

Fakat stratejik düşünce hadisesinde ve profesyonel askeri hizmet ahlâkında olduğu gibi, anayasal düzenlemeler madde ile gölgesinin birbirine karıştırılmasına benzeyebilir. Hobbes'un⁹ çok önceden ifade ettiği gibi 'Yeminsiz, yalnızca bağlılık bildirme kelimelerden başka bir şey değildir. Güvenlik konusunda kişiye herhangi bir cesaret vermez. Nitekim gerçek ile gölgenin karıştığı, yöneticilere verilen bağlılık sözünün bozulduğuna dair birçok tarihi olay ve örnekler vardır. Sadakat ve bağlılıkların, yönetenlere bir garantisini, bir güvencesi olması gerekli düzenlemenin daha önceden yapılması lazımdır. Bu güvenceler kurumsallaştırılmalıdır ki, o zaman rejime sadakat yemini de bir anlam ifade etsin. Bununla birlikte umumi ahlâk ve âdâb (profesyonel ahlâk) kavramında olduğu gibi anayasal kuralların bulunması, askeri

⁹ Thomas Hobbes (1588 - 1679) İngiliz düşünürü, modern batı felsefesinin kurucularından.

liderlerle meşru siyasi iktidarın kaçınılmaz bir sürtüşmeye girdiğinde siyasi iktidarın hukuki durumunu güçlendirir bir zeminin önceden sağlanması bir anlam ifade eder.

Üçüncü bir örnek ve dayanak ise; Mosca'nın, meşhur tezinden de anlaşıldığı üzere, askeri liderleri ve sivil idareciler sınıfı içerisine çekmek bir tür güvencedir. Gerçekte Mosca'nın ifade ettiği gibi, aristokrat bir aileden gelen bir asker, bir subay, zamanının sınırlı demokrasisine fazla alışkın değildir. O dedeki yalnızca kendileri gibi aristokrat sınıfa, elit tabakaya mensup sivil yöneticilerle etkili sosyal ilişkiye girme sosyal dengenin en önemli güvencesi olabilirler. (Allum, 1995, 508-509) Partizanca hareket etmediği ve siyasi mücadelenin dışında kaldığı sürece askerî yönetime hükümetin galip ve üstün sayılması gerçekten keyf verici, onurlandırıcı ve şükranla anılacak bir durumdur. Mosca bunun sebebini şöyle açıklar; müşterek değerler, ekonomik ve sosyal ayrıcalıklar (mesela belli bir sosyal muhitten gelme, belli bir kültür ve zenginlik) gerçeğinde bunlar bulunabilir. Anılan konularda subaylar ve siyasi elitler müştereklikler taşırlar. Onlar kendi aralarında gerçekte fazla bir çatışma içerisinde değildirler, olmazlar da. (Allum, 1995, 509)

Dördüncü örnek ya da dayanak; sosyal olmaktan çok siyasi mahiyettedir. Bu kaynağı da 'vatandaş bütünlüğü', hep birliktelik oluşturur. Bu konudaki ilk tez bundan yaklaşık (150) 170 sene önce Tocqueville¹⁰ tarafından ortaya konulmuştur. Üçüncü kaynakla çelişen "Demokrasilerde silah kuvvet mensupları çoğu kez sivillere yakın, sivillik yönü ağır olan asker kişilerdir. Ulusal tutumlar, gelenekler ve kamuoyu o kişilerin hepsinin üzerindedir. Ve bunlar onları daha güçlü etkileyici hususlardır. Bilhassa askerler vasıtasıyla ki, bir kimse demokratik bir orduyu daha çok özler ve tutar. Zira, milletin ruhuna, kanununa saygı, hürriyet aşkı ve demokratik ordu hep birlikte yeşerir ve yerleşir." (Tocqueville; 1835, 846)

Sebebi de şudur; bilhassa önemli bir hizmeti geniş çapta acemi eğitime giden büyük ordularda subaylar sınıfı, mevcudiyetlerini askerlerin sayısına ve eğitimine bağlı ve borçludurlar. Hattâ bu durum "Askeriye Milletın Okuludur." Anlayışının hâkim olduğu toplumlarda daha da bir önem taşımaktadır. Askere celbetme ve bu konudaki düzenlemeler de müşterek tecrübe en azından teoride bir uzmanlık kazandırıp gerçekleştirilmektedir. Askerî eğitimin

¹⁰ Alexis Tocqueville (1805 – 1859), Fransız düşünürü ve Liberalist ekolün savunucusudur); *Dé la Dimocratice Amerique = Democracy in America*, -1835-1840-, Fortune Publisher vol. 1-2, London 1966.

bir parçası haline gelmektedir. Fakat solcu siyasetçilerin gözünde bu uygulama, sivillerin askerlerce kontrollerini gerçekleştiren ve politikacıların sivil-leri güdümleyebilmesinin askeri liderlerce engellenmesini gerçekleştiren bir güvenlik yoludur, şeklinde değerlendirilir.

Güvenilir bir kontrol nasıl sağlanabilir?

Bütün bu görüşler, sivillerin askerler üzerindeki kontrolünü güçlendirmeye yönelik katkılarda bulunmaktadır. Fakat görüldüğü gibi hiçbirisi de konunun açıklanmasında yeterli değildir. Finer'ın görüşüne bir kez daha bakılacak olursa, önemli olan asker kesimin de prensip olarak sivil idarenin üstünlüğüne inandırılması, iknasıdır. Tesbit bu ama bununla beraber inançlar ve ikna kısa bir zamanda olmaz, oluşmaz. Kısa bir gün ve bir zamanla ifade edilemez. Bu kanaatin oluşması uzun zaman alır. Bunun aksi bir sav, ülkenin siyasi tarihi sürecinde formüle edilebilir, kendisini gösterebilir. Ülkenin jeopolitik durumu ve özellikle kamu kurumları (müessesesevi) çerçevesi ile tamamlanan, o kurumlara muvazi olarak gelişen ve müşterek bir kurum, bir ocak olarak ifade edilebilir. Bu tarihi tecrübelerin önemi, Mosca tarafından yapılan açıklamadan anlaşılmıştır. Mosca bu durumu şöyle ifade eder; "Şurası bir gerçektir ki, askerlerin (mevcut orduyu) sivil otoriteye nisbetle ikinci planda düşünmesi ancak şu şekilde mümkündür; Millî savunmaya dayalı düşüncelerin, duyguların kişilerde hâkim olması, geliştirilmesi ve özellikle tarihi şartların (savaş halinin), ikinci derecede önceliğinin ve bir istisna olarak tercih edilebileceği kanısının yaygınlaşmasıyla mümkündür. Hem savaş çılgılık ve çılgınlıkları yapılacak hem de asker ikinci plana çekilecek, işte o zaman bu kontrol gerçekleşmez." (Mosca, 1885, 229)

Böyle bir yaklaşımda, Avrupa'da askeri rollerin değişmesinde her şeyden önce sorumlu jeopolitik ve tarihî faktörlerin tahlili yapılmayacaktır. Ancak İngiliz ve Kıta Avrupası ülkeleri tecrübeleri arasındaki çatışmalara (zıddiyetlere) değinmek gerekecek ve yeterli olacaktır.

Sivil – asker ilişkisi konusunda İngiliz tecrübesi, bir ada tecrübesidir, Orada yönetimde ordu bir istisnadır. Bunu da bir ada ülkesi olması nedeniyle başka ülkelerle kuvvetli bir sınırın olmayışına borçludur. İngiltere'de sınırların korunması, 1945'den bu yana Deniz kuvvetlerine bırakılmıştır. Bütün bu koşullar ve durumlar siyaset edenlerin asker üzerinde kontrollerin kurulmasına etkili olmuştur.

Kıta Avrupası ülkeleri ise, bir yandan karada aralarında uzun sınırların oluşu, diğer taraftan Ordunun, Raymond Aron¹¹'un deyişiyle, Ordunun 'milletin koruyucusu = the nation's protector' düşüncesinin halk arasında yaygın olması nedeniyle oralarda siyaset edenlerin, asker sınıfı üzerinde kontrolün tesisinde (gerçekleştirebilmesinde) güçlükler oluşturmakta, sıkıntılar, buhranlar çıkarmaktadır.

Böylece silahlı kuvvetlerin, sivil güçlere göre, en azından sözde, ikinci de-
recede oldukları gerçeği, uzun tecrübeler sonrasında kabullenilmiştir. Bu du-
rum Fransız tatbikatında ifadesini bulur (Allum, 1995, 509). Fransa'da 'la
grand muette =büyük mit -sır-' olarak da ifade edilen Fransız Ordusu, Wey-
gand'ın 12, generallerin bağımsızlığını tanımlamaya çalıştığı tezinde şöyle
der; "Ordu hiçbir şey değil ancak millettir." Bu konuda benzer bir ifade gene-
ral von Seekey'nin 1921 de söylediği şu cümlede yer alır; "Ordu, askerî hiz-
metleriyle devlet içinde Devlet olmalıdır. Gerçekte ordu, Devletin soyut bir
imajı (soyut bir görünümü) şeklinde olmalıdır."

Sivil siyasetçiler ve yanılıklarına Avrupa'dan örnekler

Bütün bu ifadelerden sonra şöyle bir tüme varımda bulunulabilir; Her ne za-
man Avrupa'nın sivil siyasetçileri kendi siyasi tarihlerinde sivil siyasetçilerin
üstünlüğü düşüncesini öne çıkardıklarında, kendi menfaatlarının bulunduğu
bu ortamda ve zamanlarda kendilerine aktif siyasi destek aramışlar ve asker-
lerin her türlü aktif destekte bulunma girişimlerine önem vermişlerdir. Bu
desteği sağlamaya neden olmuşlardır, Fakat onların bu girişimleri seyrek vu-
kubulmuş ve bu girişimlerde de her şey inceden inceye düşünülmüştür. Son
yüz yıl (yirminci yüz yıl) boyunca bu tür girişimlerde bulunanların hepsi de
sonunda başarısız olmuştur. Mesela 1914 yılında İngiltere'de Curragh ayak-
lanmasını, Almanyada 1920 de Kapputch¹³ veya 1944 generallerin Hitlerle
karşı suikasd girişimleri ele alındığında az önce anılan neticenin doğruluğu
da yine anlaşılmaktadır. Fransız yönetimindeyken Cezayir'de 1958 ve
1962'deki iki acı ihtilal girişimi veya İtalyada sıkılıkla vukubulan askeri ihti-
lal girişimleri hep böyledir (Allum, 1995, 510).

¹¹ Raymond Aron, (1905-1983) yılları arasında yaşamış olan ünlü Fransız sosyolog ve filozofudur. Demokrasi ve Totalitarizm. 1965.

¹² Maxime Weygand (1867 – 1965); ünlü Fransız general. 887-1935 yılları arasında Fransa ordusunda görev yaptı. Birçok kitap yazmış olup en tanınmış; 'Mémoires (Anılar)'dır, Paris 1953-1957.

¹³ Wolfgang Kapp (1858 – 1922) Alman kamu görevlisi ve gazetecisidir. Aşırı Alman milliyetçisi olarak ayaklandığında askerleri yanına çekmiş ama (Kapp-Lüttwitz Putsch) ayaklanması başarısız olmuştur.

İngiltere, Almanya ve Fransadaki askeri ayaklanmaların tahlilleri sonucu, sunu düşündürüp hatıra getiriyor. O tür olaylar, ülkede yükselen bir tansiyonun ve ülkede mevcut sivil hükümet ile silahlı kuvvetler arasındaki ilişkilerdeki sürtüşmelerin teşvikiyle vukubulmuştur. Tam bu olaylar arefesinde sivil hükümetler hep zayıflatılmıştır. Bunun yanında askeri ihtilal girişimlerinin başarısız kalmasının temel nedeni ise, kamuoyunun bu girişimleri onaylamayıdır. Deyim yerinde ise sivil kesimin (halkın) muhalefeti, askerlerle beraber hareket eden sivil siyasetin planlarının az çok sonuçsuz kalmasına neden olmuştur.

Mesela Almanyada Kapputsch tarafından 1920 de gerçekleştirilen ayaklanma (darbe girişimi) sonrasında Kapp Başbakan (Şansölye) oldu. Bunun üzerine halkın seçtiği meşru hükümet, Dresden'e çekildi. Bunun üzerine ordu birdenbire halkı karşısında buldu. Genel grevler ilanı ve onu izleyen günlerde Şansölye Kapp Başbakanlık binasında mahsur kalması sonucu İşveçe sığınmak zorunda kaldı.

Fransız subayların, Cezayirde yaptıkları, benzer girişimleri de bu tezi doğrulamaktadır. Nitekim orada 1958'deki askeri müdahale sonunda sivil hükümeti feshettiler, rejimin yapısını bile değiştirdiler. Ama yenisini de kuramadılar. General Charl dé Goulle¹⁴ iktidara geldi, lehe oluşan kamuoyuna şükürler olsun ki, dé Goulle ülkeyi içine düştüğü siyasal ve anayasa krizlerinden kurtardı. 1961'de dé Goulle'ün kararlı muhalefeti ve sivil halkın generallere desteklerinin zayıflığı, düşük seviyede kalışı, isyanın beş günde bastırılmasına neden oldu.

Kısacası şu üç devletin sonucu, Hobbes'u değilse de Jan Jack Rousseau'yu tekzip edecektir. Rousseau'ya göre "Bırakalım güçleri kendi hallerine, onların hiçbirisi sorumluluk kabul etmez, tanımaz. İnsanlar ancak o anda meşru güçlere itaate borçludur ve yükümlüdür."¹⁵ (Allum, 1995, 510).

İtalya'ya gelince, bu olaylar orada daha da karma karışıktır. Askeriyenin siyasi müdahaleleri daha geniş boyutlardadır. Müdahale yalnız siyasi iktidarla askeri güçler arasındaki çekişmeden ibaret değildir. Fakat onun da ötesinde silahlı kuvvetlerin belli kesimleri, istihbarât servisleri, terörist gruplar ve hatta Mafia arasına sızması şeklinde işlerle uğraşırlar. Amaç, bu yolla toplumda siyasi istikrarsızlık ve anarşi meydana getirmektir. Bir diğer ifadeyle sol eğilimli ve sol ağırlıklı siyasi ve etkili her türlü girişimleri önlemeye matuf

¹⁴ General Charl dé Goulle (1890 – 1970) Fransanın tanınmış askeri simalarından birisidir. Cezayirde Fransız işgal kuvvetlerinin komutanlığını yapmıştır.

¹⁵ Jan Jack Rousseau; The Social Contract, book I, chapter 3, Penguin 1968.

hareketler şeklindedir. İtalyada, bu tür örgüt trafiği ve sızma olayların çeşitliliği ve ağırlığının kavranmasında kuşku ve güçlük doğurmuştur. Mesela suikast girişimleri, kamuoyu duyarlılığının yükselmesi, terör bombalamaları vb. ağır sonuçlu hadiseler bu ülkede son olarak 1992-1993 de Roma, Milano ve Floransa gibi büyük şehirlerde bombalama olaylarına kadar uzanmıştır. (Allum, 1995. 510-511).

Sivil siyasetçilerin silahlı güçleri kontrol edebilmesi süresi

Sivil hükümetin silahlı kuvvetleri kontrolü Batı Avrupa ülkelerinde harp yılları (ikinci dünya savaşı) sonrası dönem boyunca az veya çok süregelmişse de böyle bir gelişme aslında ve her şeyin ötesinde 'demokratik gelişme' adı altında olabilmıştır. Şu ana kadar askeri düşünce (tez) ile demokrasi (anti-tez) arasındaki rekabet ve sonuçlarını belirttik. Buradan şu sonucu çıkarmak bir sürpriz olmasa gerek; Mevcut askerî siyaset edenler, asker - siyasetçiler, anayasal demokratik gelişmeye ağır sınırlamalar telkin eder. Genelde askeri işler, özelde mesela savaş ve nükleer stratejiler gibi önceden programlanmış konular, kamuoyunun görüşü alınmaksızın çok dar, sınırlı elitlerce kararlaştırılır. Nitekim çok yeni bir araştırmada Bruce Russett (Bruce Russett; 1990, 148), şu tezini ileri sürer; Batı demokrasilerinde millî güvenlik konularındaki kararlar kamunun kontrol ve bilgisinden saklanarak gizlice alınır. Binaenaleyh askeri kararların alındığı gizli toplantılarda, sivil güçlerin otoritesini tersir altında tutmak, etkilemek askeri komutanlar için genellikle çok kolay ve basittir. Yalnızca bunların kabul edilmemesi halinde doğacak sonuçların, yaptırımların yaygınlaşabileceği tehdidi onlar üzerinde yeterli ve etkili olmaktadır. Mesela Lord Montgomery¹⁶, 1949'da Kore Savaşında, İngiliz İmparatorluğu generalleri ve Kurmay Başkanı olarak zorunlu askerlik süresinin, iktidardaki İşçi Partisi hükümetince sekiz aydan daha aşağıya indirilmesi halinde, İngiliz silahlı kuvvetleri subaylarının tümünün istifa edecekleri tehdidinde bulunmuş ve bu sözleri, sivil iktidarın kararını gözden geçirmesi ve değiştirmesinde etkili ve yeterli olmuştur. Bunun da ötesinde, yaşanan tecrübeler şunu da göstermiştir; pek çok siyasi kişiler, onların dışında sol siyasetçiler askeri işlere çok az ilgi göstermişlerdir. Onların hepsi de askeriye ile il-

¹⁶ Bernard Law Montgomery (1887 – 1976); II. Dünya Savaşı'nda görev yapan bir İngiliz mareşal idi.

gili teknik ve uzmanlık alanlarındaki işlerin tedvirini tümüyle askerlere bırakmayı yeğlemişlerdir. Nitekim İngiliz İşçi Partisi hükümetinde 1960'da Donanma Bakanı olan Dr. David Owen şu müşahedelerde bulunmuştur:

“Savunma Bakanlığında çalışacak birisi, öncelikle şu konuda çok geniş ve gelişmiş bir biçimde dikkatli olmalıdır; Silahlı kuvvetler mensupları, sivil siyasetçilerin, silahlı kuvvetlerin teferruatlı planlarında yol göstericiliklerini ve tavsiyelerini pek kabule yanaşmazlar, isteksiz davranırlar. Askerin bu tutumuna, halen sivil siyasetçilerin çok büyük ilgi göstermesi gerekli önemli bakir alanlardan birisidir. Askerî bilgilendirmenin görünmez yanı, esrarlı tarafı; ‘gizli’, ‘çok gizli’ veya ‘mahzurlu’ sıfatları altında bilgileri sergileme yöntemidir. Birçok sivil siyasetçinin, savunmada katkıda bulunduğu hassas, mahrem ve askerî törensel karışımı ânî bir çıkış veya askerî harekât, göremeyenleri (kör birisini) bile etkiler, duygulandırır. O esrarlı bilgilendirme ve törensel biçim ile bir kimse, kontrol altında tuttuğunu zannettiği askerî mekanizmanın hemence bir aslî unsuru oluverir, askerî duyguya kapılıverir.” (Owen, David, 1972, s. 14; Allum, 1995, 511).

Askerî – Sivil yöneticiler ve Sanayi kurumları ilişkisi

Buraya kadar ifade edilen ve benzeri durumlar, Batı Avrupa Devletlerinin çoğunda hemen hemen aynıdır. Sivil siyasetçilerin hem iç politika alanı psikolojisinin oluşmasında askeriyeyi ikinci planda tutma girişimi karşısında ve hem de dış politikanın oluşmasında ve kamu düzeninin sağlanmasında askeriyenin etkinliğini azaltma girişimlerinde, buna karşı askerler tarafından aynı yol izlenmektedir. Batı Avrupada savunma politikasıyla ilgili her olayda sınırlı sayıda sivil siyasetçi grubu, üst düzey sivil memurlar, silah üreticileriyle NATO birliklerinde çalışan ve NATO liderlerinin savunmada öncelikleri konusunda bildikleri kadarıyla askerî komutanlar arasındaki resmi ve gayr-ı resmi karmaşık ilişkiler bunun bir sonucudur. Buralarda da askerler ve silah tüccarları ânî bir çıkışla sivil siyasetçileri etkileyiverirler. Mesela, İtalyanın buna benzer durumu, D’Orsi tarafından dile getirilmiştir (D’Orsi A. 1971, 154-155). O makalesinde şöyle der; (Allum, 1995, 511).

‘En son tahlilde hükümette görevi olan-olmayan fakat merkez partiler ile sağ kanat partilere mensup politikacılar ile generaller ve silah üreticileri arasındaki anayasal ilişkiler dışında girilen sıradışı (fazladan) ilişkileri şöyle özetleyebiliriz: Kuşkusuz silah sanayii için, silahlı kuvvetler tatbikatı önemli bir şarttır. Sivil siyasetçiler silahlı kuvvetlerle silah üreticileri arasında gidip

gelerek, askeri tatbikâtın artırılması için, fırsatlar kollar veya daha ileri gidecek ekonomik alanlarda canlılık kazandırmaları için onlardan ve askeri elitlerden gizlice menfaatlar sağlarlar. Askerler ise, çatışan düşman gruplar arasına girer, sivil siyasetçilerle dolaylı olarak silah üreticilerinin mütevazî kârlarını dile getirerek, onların az kazanç sağladıklarını sivil siyasetçilere karşı dile getirip silah üreticilerinin desteklenmesi konusunda sözcülüğünü yaparak bu yolla onlar da şahsî menfaatlarını gerçekleştirmeye çalışırlar.' (Allum, 1995, 512)

Sonuç

Sivil-Asker ilişkileri meselesi (problemi), askeriye'nin hükümete müdahalesinin derecesi ile bunların birbiriyle ilişkileridir. Bir Devlet Kurumu olarak silahlı kuvvetlerin önemli derecede mevcudiyeti nedeniyle ki, sivil-asker ilişkisi üzerinde durmak ölçüde kaçınılmazdır.

Silahlı kuvvetlerin sivil hükûmetlere müdahalesi ve bunların ilişkileri durumunu Finer dört aşamada (derece) düşünmekte ve her birisini ele alıp açıklamaktadır.

Birinci derece ve aşama, sivillerin üstünlüğü,

İkinci derece ve aşama sivillerin asker üzerinde faal (aktif) rol üslenmesi,

Üçüncü derece ve aşama, siviller üzerinde askerlerin Dolaylı askeri kontrol kurması,

Dördüncü derece ve aşama tamamen askeri üstünlük ve hakimiyet (Allum, 1995, 527).

İşte bu ilişkiler bir ülkede siyasi kültürün değişik düzeylerde oluşumuna bağlıdır. Doğrudan askeri müdahale, siyasi kültürün tam oluştuğu veya halkın kültür düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde çok az arzulanır ve çok az vukubulur. Halkın kültür ve eğitim düzeyini düşük olduğu ülkelerde ise, durum bunun tam aksinedir. Finer'in bu derecelendirme teorisi herhangi bir delile ve desteğe gerek göstermeyecek kadar açıktır. Huntington'un bu konudaki görüşlerine aykırıdır, onun yaklaşımlarıyla çatışır. Çünkü Huntington'na göre profesyonel askerlik, sivillerin askeriye üstünlüğünde belirleyici bir unsurdur. Bu biraz da askerlerin uzmanlığı, profesyonelliği ancak askerlikle ilgili işlerle uğraşmakta bulmalarından kaynaklanır. O nedenle de kendi alanları dışındaki işleri sivillere bırakmayı tercih ederler. Hatta buna ilave olarak profesyonel askeri eğitim (talim), siyaseti sivil otoritelerce belirlenen, asker sınıfı, millet-devlete hizmet sunar ilkesine dayanan, inanan askeriye siyasi

otoritelere itaat duygusu ile işbirliği halindedir. Böylece Finer, Huntington'un anılan bu tesbitini tenkid eder ve şöyle der; sivillerin askeriye müdahalede bulunmasını görmeyerek, bu savı bir yana bırakarak çok üst düzey askeri profesyonellik, eğer sivillerin, devletin üstün (âlî) menfaatlarını ihmal ettikleri kanısına varırsa, ülkenin âlî menfaati uğruna sivil siyasilerin askeriye karışmasına mani olurlar, engel çıkarırlar. İşte o zaman itaati bir yana bırakıverirler. Finer, burada şunu da ileri sürer; askeriye'nin sivil siyasete müdahalesinin önünü almanın en güvenli yöntemi; askerlerin ve de sivillerin prensip olarak sivillerin üstünlüğüne inanmaları gerçeğinin yerleştirilmesiyle mümkündür. Ve bu durum, askeri profesyonelliğin önemini aslâ hafife almaya, küçümsemeye imkân da vermez. (Allum, 1995, 527)

Sivillerin üstünlüğü ilkesine inanma konusunu destekler mânâda çeşitli örnekler, kaynaklar vardır. Onlardan birisi, Clausewitz'in şu açıklamasıdır; Savaş, siyasetin yol açtığı kaçınılmaz bir araçtır. Ve bundan dolayı da askeriye'nin siyasilere üstünlüğünü savunmak gerçekten gülünçtür.

İkincisi, asker - sivil ilişkileri anayasal düzenlemelerle kurumlaştırılır, gerçekleştirilir. Her ne kadar bu çalışmalarda askerler ilke olarak gölgede kalmışlar gibi değerlendirilirse de anayasal düzenlemeler siyasi otoriteleri meşrulaştıran (meşru zemine oturtan) ve aynı zamanda herhangi bir sivil-asker çatışmasında (rekâbetinde) kamu desteğini düzene koyan (kamu kurumlarını düzenleyen) bir üstün hukuk metnidir.

Bir üçüncüsü ise, Mosca'nın tezidir. Ona göre, aynı sosyal tabandan askere celbedilenlerle aynı sosyal tabandan çıkan sivil siyasiler arasında birbirine müdahale arzusu aslında az olur. Bu durum birbirlerine olan bakışlarını tolere eder. Müdahale arzularını en az düzeye indirir. Çünkü her iki grup da aynı tabana dayanmakta, aynı kaynaktan gelmektedir. Bu noktadan farkı yoktur birbirlerinden...

Bir dördüncü kaynak ve destek ise, Tocqueville tarafından ortaya atılan askere celb tezidir. Ona göre, geniş bir halk tabanından askere katılanlardan oluşan ordu, iç ayaklanma korkusu nedeniyle, komutanlarının liderlik yarışına girişmekten ziyâde millî menfaatlara daha çok ilgi göstermeye, daha çok saygılı olmaya, millî çıkarları daha çok önde tutmaya zorlar.

İşte bütün bu kaynaklar, bu tezler ve verilen örnekler, sivil idarenin yönetiminde ve asker sınıfı üzerinde kontrol gücünü artırmaya yöneliktir. Fakat herbir kaynak, varsayım tek başına yeterli değildir. Ancak şu söylenebilir; Bir kimse, asker üzerinde açık bir şekilde müdahale eden siyasîlerin yöneti-

minde bile, askeriyeenin işe karışması örneklerini görmemezlik gelemez. Mesela Fransız sömürgesi Cezayirinde 1958 ve 1961 askeri ayaklanmaları¹⁷ veya İtalyadaki Do Lorenza ve Borghese suikastleri birer örnektir.¹⁸ Buralarda sivil yönetimin, askereler üzerinde sağladığı üstünlüğe, bir kimseyi ve bizleri inandırmaya yeterli değildir. Böyle bir iddiada bulunana, inandırıcı olacak biri varsa onun yolu anayasal düzenlemelerden, anayasada öne çıkarılacak sarih ve belirleyici metinlerden geçer. Başka türlü düzenlemeler ve yönetim güvenceleri pek de o kadar etkili ve de inandırıcı değildir. (Allum, 1995, 527-528; Finer, 1975)

¹⁷ Bilindiği gibi 1954 yılında oluşturulan Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FLN), sömürgeci Fransızlara karşı 31 Ekim 1954'de bağımsızlık savaşına başladı ama başlatılan ayaklanma sonunda yoğun tutuklanmalar oldu. Bunun üzerine ülkede Avrupalılara yönelik bir kıyım hareketi başladı ve buna karşı da sömürgeci yönetim idamlarla karşılık verdi. 1956'da Fransa Cezayir'e Ülkenin iç kesimlerinde denetimi sağlamak ve FLN'nin etkisini kırmak amacıyla 500 bin kişilik Fransız ordusu gönderildi. Bunun üzerine daha önce silahlı mücadeleye karşı çıkan milliyetçi önderlerin çoğu da FLN'ye katıldı. Nisan 1958'de Tanca'da toplanan Magrip Birliği Kongresi'nde alınan bir kararla Cezayir Cumhuriyeti Geçici Hükümeti (GPRA) oluşturuldu. Gerginliğin Fransa'da yol açtığı bunalım sonucunda geniş yetkilerle iktidara gelen General Charles de Gaulle, Cezayirli Fransızların baskısına karşın, soruna siyasi bir çözüm bulmaya yöneldi. Askerler sivil siyasilerle ortak harekete zorunluluk hissetti. Sivil siyasilerden oluşan GPRA üyeleriyle Mayıs 1961'de resmi görüşmelerin başlamasından sonra, Fransız göçmenlerin kurduğu Gizli Ordu Örgütü (Organisation Armée Secrète, OAS) sivil halka yönelik acımasız şiddet eylemlerine girişti. Altı aylık bir aradan sonra, sivil siyasilerle yeniden başlayan görüşmeler 18 Mart 1962'de anlaşmayla sonuçlandı. 1 Temmuz 1962'de yapılan referandumda 6 milyon kişi bağımsızlık lehinde, 16 bin kişi aleyhte oy kullandı. 8 yıl süren savaşta 2 milyon köylü toprağını terk etmek zorunda kalırken, 250 bin Müslüman Cezayirli yaşamını yitirdi. Demokrasi yanlısı gözükken General Charles de Gaulle zamanında bile kendisi, Cezayir şehri yakınlarında sürdürdüğü bir savaşta bir gecede 3500 Cezayirli savaşçıyı öldürüp dereye gömmüştür.

¹⁸ İtalya'da demokrasi üzerinde askerlerin sivil siyasetçiler üzerine ilk etki kurma teşebbüsü ikinci dünya savaşı sonrasında, ilk defa 1964'te oldu. 1964'te Jandarma Genel Komutanı General De Lorenzo, Roma'da kuvvet komutanlarıyla yaptığı bir toplantıda, olağanüstü durumlarda jandarma kuvvetlerine, müdahale etme imkânı veren bir plân hazırladı. Sivillerce bu teklifler kabul edildi ama ondan sonra fail-i meçhul siyasi cinayetler artmaya başladı. Cinayetlerin önemli tanıklar ortadan kayboluyor ve deliller de karartılıyordu. 1956-62 yılları arasında Gladio ve ordu gizli istihbaratının başında bulunan General De LORENZA idi. Örgütün kirli işlerinden başbakanlar, cumhurbaşkanları zaman zaman haberdar olmuş, oluşumu ortadan kaldırmak için bir çaba göstermemişlerdir ama bir türlü askerleri geri plana çekememişlerdir. İşte askerlerin de karıştığı bu suikastlerden ikisinin adı olmaktadır.

KAYNAKÇA ve NOTLAR

- Allum, Percy (1995); *State and Society in Western Europe* Kitabında yer alan "Soldiers and Civil - Military Relations" başlıklı bölümü (s. 497-528), Cambridge (Eserin tamamı xxı+627 sayfadır.)
- Aron, Raymond (1965); *Demokrasi ve Totalitarizm*. Raymond Aron 1905-1983 yılları arasında yaşamış olan ünlü bir Fransız sosyolog ve filozofudur.
- Carl von Clausewitz (1968); *Von Kriege On War = Savaş Üzerine*, Penguin. Carl von Clausewitz (1780 - 1831) Prusyalı bir general ve entelektüel bir simadır.
- Charl dé Gouille (1890 - 1970) Fransanın tanınmış askeri simalarından birisidir. Cezayirde Fransız işgal kuvvetlerinin komutanlığını yapmıştır.
- D'Orsi A. (1971); *La Machina Militare Lé Forze Armate Italia*, Milan Feltrinelli.
- Engels, Friedrich (1973); *Karl Marx on Society and Social Change: With Selections*.
- Finer, S. E. (1975); *Man on Horse Back: The Role of the Military in Politics*, London, 2nd. ed.
- Hobbes, Thomas (1588 - 1679); İngiliz düşünürü, modern batı felsefesinin kurucularından.
- Huntingdon, Samuel Phillips (1957); *The Soldiers and the State*, Harward. Huntington, S. P. (1927-2008) ABD'li siyaset bilimcisi.
- Maxime Weygand; *Mémoires (Anılar)*. Maxime Weygand (1867 - 1965); Paris 1953-1957. ünlü Fransız general. 887-1935 yılları arasında Fransa ordusunda görev yaptı. Birçok kitap yazmış olup en tanınmış;
- Montgomery, Bernard Law (1887 - 1976); II. Dünya Savaşı'nda görev yapan bir İngiliz mareşal idi.
- Mosca, G. (1885); *The Ruling Class*, New York.
- Niccolo' Machiavelli (1469-1527) İtalyan düşünür ve siyaset adamı.
- Nikita Kruşçev (1970); *Khrushchev's Remembers*, Boston, Little Brown. Nikita Kruşçev (1894 - 1971), 1953 - 1964 yılları arasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Devlet Başkanı idi.
- Nitze (tam adı Friedrich Wilhelm Nietzsche)'dir (1844-1900). Alman felsefecisidir.
- Owen, David (1972); *The Politics of Defence*, London.
- Rousseau, Jan Jack (1968); *The Social Contract*, book I, chapter 3, Penguin.
- Russett, Bruce Martin (1990); *Controlling the Sword: The Democratic Governance of National Security*, Massachusetts.
- Tocqueville, Alexis (1966); *Dé la Dimocratice Amerique = Democracy in America*, - 1835-1840-, Fortune Publisher vol. 1-2, London. Tocqueville, Alexis (1805 - 1859) Fransız düşünürü ve Liberalist ekolün savunucusudur.
- Weber (tam adı Karl Emil Maximilian Weber) (1864-1920). Prusyalı bir Alman düşünür, felsefeci, ekonomist ve sosyologdur.
- Wolfgang Kapp (1858 -1922) Alman kamu görevlisi ve gazetecisidir. Aşırı Alman milliyetçisi olarak ayaklandığında askerleri yanına çekmiş ama (Kapp-Lüttwitz Putsch) ayaklanması başarısız olmuştur.